

Dnr 0184/20
Ert Dnr KU2019/02112/KL
Datum 2020-06-01

Kulturdepartementet

103 33 STOCKHOLM

YTTRANDE ÖVER ARKIVUTREDNINGEN ”HÄRIFRÅN TILL EVIGHETEN, EN
LÅNGSIKTIG ARKIVPOLITIK FÖR FÖRVALTNING OCH KULTURARV
SOU 2019:58

INLEDNING

Västerbottens museum anser att en arkivutredning är välbehövlig. I många stycken lyfter utredningen viktiga aspekter som ger en djupare förståelse för arkivens nuvarande situation samt belyser kostnader och utvecklingsområden. Det är positivt att utredningen konstaterat att arkiven är en del av Sveriges kulturarv.

Det är en omfattande utredning som kartlagt en del av arkivväsendet. Dock tycker vi att det saknas ett heltäckande nationellt perspektiv. Det är viktigt med en nationell strategi för arkiv, en arkivpolitik som täcker hela landet. I kommittédirektivet efterfrågas en bred översyn av arkivområdet. Det övergripande syftet är att säkerställa samhällets tillgång till allmänna handlingar både nu och i framtiden. I den allmänna beskrivningen av arkivväsendet spelar museisektorn en ytterst undanskymd roll.

Sveriges läns- och regionmuseer har sedan 1920-talet erhållit statliga anslag för att bedriva regional museiverksamhet inklusive samlingsförvaltning. I samlingarna ingår omfattande arkivsamlingar som en del av kulturarvet. Museilagen betonar en aktiv samlingsförvaltning, där arkivsamlingarna ingår. Läns museerna utgör tillsammans en infrastruktur av större museer med statliga anslag som täcker hela landet. Läns museerna är både innehavare av arkivbestånd och arkivbildare, som lyder under gällande arkivlagstiftning.

Västerbottens museum är ett länsmuseum med omfattande och diversifierad verksamhet. Förutom att museet är ett välbesökt besöksmål förvaltar museet stora kulturhistoriska samlingar och har därtill kompetens att förmedla både materiellt och immateriellt kulturarv. Västerbottens museums arkiv består av

ca 1000 hyllmeter handlingar, bland annat etnologiska dokumentationer, intervjuer och uppteckningar, byggnadsdokumentationer och inventeringar, arkeologiska undersökningar, kartor och ritningar. Därutöver har Västerbottens museum en samling med drygt 200 enskilda arkivbestånd samt 8 miljoner fotografier.

Västerbottens museums synpunkter

Kapitel 1 Författningsförslag

Utredningens förslag till ny arkivlag är framåtsyftande. Utredningen betonar att arkiven är en del av landets kulturarv. Av den anledningen är det önskvärt att de inledande bestämmelserna bättre stämmer överens med museilagen. I museilagen betonas ett publikt uppdrag samt att främja fri åsiktsbildning, detta nämns i utredningen men inte i lagförslaget.

I utredningen föreslås en ny förordning om statsbidrag för att stimulera till arkivcentrumbildningar. Detta ser Västerbottens museum mycket positivt på. Förordningen omfattar både nya och redan etablerade centrumbildningar, vilket är bra. Samarbete bidrar till synergieffekter avseende användande av gemensamma resurser både gällande lokaler och kompetenser. Västerbottens museum utgår ifrån att centrumbildningar ska kunna etableras över hela landet. Vi anser att det i förordningen bör tilläggas att även statliga myndigheter kan ingå.

Utredningens förslag till förordning angående den officiella statistiken är bra. Riksarkivet bör få en roll att föra officiell statistik gällande arkivsektorn.

Kapitel 4 beskrivning av arkivsektorn

Kapitlet inleds med en allmän beskrivning av arkivsektorn. Västerbottens museum anser att den inte är omfattande nog, främst med avseende på att hela museisektorns breda arkivverksamhet inte beskrivs. Läns museerna, som även uppbär statliga anslag, utgör en betydande del i arkivsektorn. Läns museerna är både innehavare av arkivbestånd och arkivbildare, lydande under arkivlagstiftning.

4.6 Användare och användning samt

4.7 Arkiv, bibliotek och museer

Utredningen beskriver arkivens alltmer publika verksamhet, ett arbetssätt som sedan länge både bibliotek och museer är väl bekanta med. Här bör kulturarvssektorn ses i ett bredare perspektiv. För att säkerställa samhällets tillgång till arkiv kan de samlade kompetenser som den sk ABM-sektorn utgör nyttjas mer effektivt i syfte att ge synergieffekter på såväl ekonomi som personella resurser. Innehållet i arkiven har ett stort värde i förhållande till allmänhet, forskare, skolan m fl. och samverkan med kompetenser inom ABM-sektorn särskilt avseende förmedling bör undersökas närmare.

Utredningen påstår att ABM samarbetet ersatts av Digisams verksamhet. Detta är någonting som inte märks utanför Stockholmsregionen.

4.8 Utbildningar, yrken och branschorganisationer

Utredningen beskriver arkivarieyrket i förändring. Detta kan vi hålla med om. Arkivarieyrket ställs inför nya krav med anledning av digitaliseringen samt digitalt födda dokument och e-arkiv, som numera och framledes kommer att komplettera de analogt uppkomna arkivsamlingarna. Vår erfarenhet är att det är svårt att rekrytera arkivarier med den kompetensen. Det är viktigt att sektorn har en dialog med utbildningarna samt att redan yrkesverksamma arkivarier bereds möjligheten till kompetensutveckling.

4.10.3 fotografi samt 7.11.5 Nationella översyner....

Västerbottens museum deltar sedan länge i nationella nätverk för fotografi, kopplat till museets verksamhet i Sune Jonssons Centrum för Dokumentärfotografi. Vi känner väl till behovet av en central aktör med ansvar för fotografisk stillbild. Vi stödjer därför utredningens förslag om att det bör genomföras nationella översyner av ansvaret för bevarandet av fotografi. Riksarkivet kan vara en sådan ansvarig myndighet.

Kapitel 10 Stödjande och främjande av enskilda arkivsektorn.

I utredningens tionde kapitel hanteras centrumbildningar vilket leder till förslag om en ny förordning om statsbidrag för att stimulera till arkivcentrumbildningar. Västerbottens museum håller med i analysen om befintliga centrumlösningar samt förordar centrumlösningar med olika utformning beroende på vilka organisationer som samverkar samt var de är belägna. Utifrån ett museiperspektiv ser vi fördelarna med ABM- eller AM-samverkan för att på bästa sätt samnyttja inte bara lokaler utan också kompetenser inom bland annat praktisk samlingsförvaltning, kulturarvspedagogik och arkivkunskap. Tilläggas bör att även statliga arkivväsendet kan ingå i ett arkivcentrum.

Vi delar utredningens bedömning att det finns utrymme för en aktivare rådgivning i arkivspecifika frågor från statens sida samt för en ökad samverkan kring arkivfrämjande åtgärder. Förslaget att ge Riksarkivet en tydligare rådgivningsuppgift med utgångspunkt att vara mer proaktiv, särskilt vad gäller digitalisering, ser vi som viktigt.

Kapitel 12 Urfolket samernas och de övriga nationella minoriteternas arkiv

Västerbottens museum har mångårig erfarenhet av samverkan med urfolket samerna och sedan några år tillbaka även ett närmare samarbete med de övriga fyra nationella minoriteterna, dels genom fleråriga projekt, dels genom utarbetade nätverk och samverkansformer i vårt län. Det är viktigt att en nationell inventering av arkiv som handhar urfolket samernas och de nationella minoriteternas arkiv genomförs. Vi stödjer utredningens förslag

att ge Sametinget arkivansvar i det syftet att samla kunskap om samiska arkivbestånd och verka för att de uppmärksammas och tillgängliggörs. I detta arbete finns både arkiv och museer i norr som kan användas som resurs samt samverka inför ev. centrumbildningar.

Kapitel 14 Digital informationsförvaltning och massdigitalisering

Utredningens beskrivning av genomfört projekt med målet att få en överblick över hur Riksarkivets kostnader påverkas av övergången från analog till digital informationsförvaltning är mycket intressant och kan lätt översättas till hela kulturarvssektorns transformation. Projektet visar också på nödvändigheten att ta fram statistik för att belysa de verkliga kostnader som finns. Vi håller med i utredningens slutsatser om samhällsförändrande faktorer som kommer att påverka inte bara Riksarkivet utan hela kulturarvssektorn. Denna typ av genomlysning borde därför ske i en vidare skala i landet.

Hantering av materiellt och immateriellt kulturarv är långsiktigt och kräver därför långsiktig finansiering. Utredningen pekar på behovet av ökade ekonomiska resurser för arkivsektorn, vilket kan översättas till detsamma för hela kulturarvssektorn. De ekonomiska konsekvenserna av den digitala utvecklingen har varit kännbar sedan länge, här har de flesta fått allokerat om ekonomiska medel inom befintliga budgetar för att kunna möta digitaliseringen samtidigt som det analoga materialet kvarstår och ska förvaltas. Genomlysningen är viktig för att öka medvetenheten om vad ett digitaliserat kulturarv i Sverige får för ekonomiska konsekvenser.

Utredningen föreslår ett mer proaktivt arbetssätt med anledning av digitaliseringen och att Riksarkivets ska ta en ledande roll i det arbetet. Detta är välbehövligt för att arbetsprocesserna ska bli mer effektiva och i förlängningen kan det spara resurser.

Västerbottens museum håller med i utredningens analys att det finns behov av en annan typ av kompetens hos arkivyrket för att klara utmaningen med förvaltningen av digitala arkiv. Här behövs en dialog med arkivutbildningarna samtidigt som yrkesverksamma arkivarier bör beredas kompetensutveckling. Vi stödjer därför utredningens förslag om en samordnad nationell plan för fortbildning.

Västerbottens museum vill påpeka att massdigitalisering inte är hela lösningen på arkivens utmaningar. Digitalisering bör utgå från ett användarperspektiv och utifrån det görs urval av vad som bör digitaliseras och inte. Det analoga materialet kommer parallellt att kvarstå att hanteras av arkivinstitutionerna, vilket kräver en balans vad gäller riktade medel till sektorn. Samtidigt som tillgängligheten till arkivmaterial ökar genom digitalisering ökar också behovet av fysiska mötesplatser, sammanhang och möten med professionella arkivarier.

Kapitel 16 Konsekvenser av förslagen

De ekonomiska konsekvenserna som utredningen föreslår sammanfattas i kapitel 16. Det är vällovligt att en ekonomisk förstärkning föreslås till arkivsektorn. Utredningen föreslår dock att det mesta skall finansieras genom omfördelningar inom utgiftsområde 17. Utredningen föreslår inte hur och vilka verksamheter som i så fall drabbas, här behövs ett förtydligande.

Det huvudsakliga syftet med arkivutredningen var att genomföra en översyn av arkivområdet för att säkerställa samhällets tillgång till allmänna handlingar både nu och i framtiden och utredningen rubriceras delvis med orden ..långsiktig arkivpolitik... Om detta ska kunna bli en verklighet krävs nya friska pengar och inte omfördelning av befintliga medel till kulturområdet.

För Västerbottens museum

Anders Lidström
ORDFÖRANDE

Ulrica Grubbström
LÄNSMUSEICHEF